

ЗНАМЕНИТІ УКРАЇНЦІ

ВІКТОР
САВЧЕНКО

ПАВЛО
СКОРОПАДСЬКИЙ

Харків
«Фоліо»
2019

Друзі та шанувальники вважали Скоропадського хороброю, привітною, симпатичною людиною — справжнім джентльменом. О. Скоропис-Йолтуховський у листі до Є. Чикаленка пише про гетьмана, що він «...абсолютно моральна та розумово здорова людина, без сильної волі, щоправда, але наскрізь чесна та порядна... надзвичайно симпатична, одверта та щира людина, з державним розумом». А от Є. Чикаленко не поділяв цієї характеристики і стверджував, що гетьман був «...і нерозумним, і нерозвиненим політично, і нецирим, а тільки сміливим і ризиковитим... він просто “шарлатан”, який хапався за все, аби вдержатися на висоті; він не зумів навіть із честю скінчити своєї кар’єри “українського гетьмана”». Більшість сучасників свідчили: Скоропадський був «не підготовлений до керівництва державою», «...оточений підлабузниками й часто незначними людьми, він, що звик до цієї атмосфери, не зауважував її виняткової недоречності в пережитий тяжкий момент». «М’який до безхарактерності, доброзичливий до легкодумства», — так характеризували гетьмана люди, котрі близько його знали. Троцький називав Скоропадського українським Бонапартом, Денікін — другим

Мазепою. Оцінювати Скоропадського можна і як «лиходія», і як «праведника», але саме своєю неоднозначністю він і цікавий.

* * *

Павло Петрович Скоропадський народився 3 травня 1873 р. у Вісбадені у Німеччині й помер у Німеччині 28 квітня 1945 р. Саме Німеччина стала для Павла Петровича фатальною країною, завдячуючи якій він став гетьманом. Він мешкав у Німеччині в дитинстві — до п'яти років та вже в зрілому віці — з сорока семи років до своєї смерті, ще майже 25 років. Першою мовою, якою почав розмовляти Павло, була німецька... У дитинстві літні місяці Павлик проводив в українській садибі свого діда — у Тростянці, що належав дворянському роду Скоропадських. Майбутній гетьман П. Скоропадський успадкував близько 8 тис. десятин землі в Україні, нерухомість на 1,5 млн золотих рублів. Родина Скоропадських, одна із найзаможніших в імперії, чудово пристосувалася до колоніального становища України, вважаючи своє походження російським, але з малоросійською родзинкою. Скоропадські були переконані, що малороси — етнографічна частина великоруського народу, і Малоросію вони не уявляли окремо від Росії. Пізніше П. Скоропадський висвітлить ставлення старосвітських полтавських землевласників до України: «Україна розумілась як славне минуле, але зовсім не пов'язувалася з її сучасним станом, іншими словами, ніяких політичних міркувань, пов'язаних із відновленням України, не було. Вся моя родина була глибоко віддана російським царям, але у всьому якось підкреслювалося, що ми не великороси, а малоросіяни, як тоді казали, високого походження... Я люблю російську мову, українці її терпіти не можуть; щонайменше

причиняються, що не люблять її; я люблю середню Росію, Московщину, вони вважають, що ця країна огидна; я вірю у велике майбутнє Росії...» Він зазначав, що мав «...дуже неясне уявлення про свою Батьківщину і людей, що її населяють...» Але своєму аристократичному родоводу майбутній гетьман відводив особливу роль. Він намагався увявити себе нащадком шляхетних фамілій... Члени роду Скоропадських одружувались із представниками найвизначніших українських родів, список яких охоплює 22 знаменитих прізвища, частина з яких мала у своїх родоходах гетьманів та українських аристократів: Апостоли, Полуботки, Розумовські, Гамалії, Кочубеї, Лизогуби, Милорадовичі... Петро Іванович Скоропадський — батько майбутнього гетьмана — був професійним військовим, брав участь у Кавказьких кампаніях. Але 1865 р., дослужившись до полковника, він вийшов у відставку і присвятив себе діяльності у земстві. Його дружина Марія Андріївна Миклашевська віддала все своє життя родині та дітям: Михайлові, Павлові, Єлизаветі.

Важка доля переслідувала родину Скоропадських. Петро Іванович іще з Кавказьких кампаній привіз невиліковну хворобу, приховуючи її, він одружився, народились діти. Серед його дітей тільки старший син Михайло був хворий на уроджений сифіліс. По смерті Петра Івановича родина Скоропадських оселилась у будинку графів Олсуф'євих у центрі Москви. Марія Андріївна через світські зв'язки дістала дозвіл імператора Олександра III на зарахування свого сина Павла до Пажеського корпусу в Петербурзі. 1893 р. Скоропадський закінчив Пажеський корпус, ставши корнетом, його було направлено служити до лейб-гвардії кавалергардського полку, командиром ескадрону. У травні 1896 р. Павло Скоропадський брав участь у святкуваннях з нагоди коро-

нації імператора Миколи II у Москві. Паралельно з участю в імператорських урочистостях Скоропадський улаштував таємні заручини з Олександрою Дурново, але їхнє весілля відбулося тільки через два роки. За перші три роки родинного життя у Скоропадських народилося троє діточок: Марія, Єлизавета, Петро.

1901 р. до Павла Скоропадського перейшли всі родинні землі, палаци та будинки Скоропадських, що становило великий капітал. До величезного майна Скоропадських шлюб Павла Петровича з Олександрою Дурново додав три маєтності у В'ятській, Костромській та Нижегородській губерніях із землями та лісами, що мали вартість до 400 тис. рублів золотом.

Коли у січні 1904 р. почалася Російсько-японська війна, Скоропадський написав рапорт з проханням про відправлення на Маньчжурський фронт. Він взяв участь у Російсько-японській війні, воював у чині осавула Забайкальської козацької дивізії, ад'ютантом командувача російського Східного військового загону графа А. Келлера, ад'ютантом головнокомандувача російських військ на Далекому Сході генерала М. Ліневича. Як командир сотні козацького полку Скоропадський брав участь у запеклих боях, а як ад'ютант — відповідав за розробку операцій на Корейському театрі воєнних дій.

Восени 1905 р. Павло повернувся з фронту до столиці вже ротмістром, кавалером золотої Георгіївської зброї і орденів Святого Володимира IV ступеня, Святого Станіслава II ступеня, Святої Анни IV та III ступенів. З грудня 1905 р. Скоропадський служить флігель-ад'ютантом у палаці Царського Села, ставши командиром лейб-ескадрону кавалергардів. Він чергує при особі імператора, бере участь в офіційних

прийомах та обідах, спілкується з вінченосною родиною, заводить дружбу з великим князем Дмитром Павловичем. У грудні 1906 р. Скоропадський отримав погони полковника, у 33 роки ставши одним з наймолодших полковників. Він обласканий милостями та чинами, службова характеристика його бездоганна.

У червні 1910 р. полковник Скоропадський одержав свій перший полк — 20-й Фінляндський драгунський — і переїхав до Фінляндії, де знаходився полк. У квітні 1911 р. Павло став командиром лейб-гвардії кінного полку, що ніс службу з охорони імператорської родини, він дістав придворний чин флігель-ад'ютанта імператора, а з квітня 1912 р. стає генерал-майором почту його імператорської величності. Скоропадський забуває про Україну й ототожнює свою особу з аристократією, що робить свою кар'єру при дворі Романових. Барон Врангелъ писав про нього: «Середнього зросту, пропорційно складений, блондин із правильними рисами обличчя, завжди ретельно, з точним дотриманням форми одягнений... Начальники були завжди ним дуже задоволені й охоче висували його на кращі посади, але багато хто з товаришів його не любили. Йому ставилися в провину сухість і замкнутість. Згодом на ролі начальника він виявив ті ж основні риси свого характеру: велику сумлінність, працездатність і наполегливість у досягненні наміченої мети. Порив, розмах, рішучість — ці якості були йому чужі». У 1918 р. В. Зеньківський додасть: «Гетьман був високою, стрункою людиною, із рвучкими рухами, із частою усмішкою на обличчі. Обличчя розумом не дихало, хоча на ньому не раз можна було побачити «розумні» вирази. Усмішка здавалася часом таємницею, насмішкою над чимось, над становищем, над усім — ніби він грав роль і сам над собою іронізував».